

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Fülöp Lajos 90 éves

Fülöp Lajos tanár úr neve sokak számára a kiváló tudóst, a példakép tanárt jelenti, akit „tanárként is a megértés, a szeretet pedagógiája vezetett” (JUHÁSZ 2012). A barátoknak, a kollégáknak, a tanítványoknak, akik személyesen ismerik őt, a Tanár úrról az örök derű, a humor, a sokoldalúság is eszükbe jut. Nekem a rongyosra olvasott szakmódszertani tankönyve, a Bevezetés a középiskolai anyanyelvi tantárgypedagógiába adta az első útmutatást tanári pályámon (FÜLÖP 1986), ennek a könyvnek nemcsak szerkesztője, hanem társszerzője is. Sok ezer tanítványt támogattak és támogatnak ma is e nagyszerű könyv tanácsai, a benne megfogalmazott ajánlások örökérvényűek, időállóak, a mai tanárjelöltek, pályakezdők, tapasztalt tanárok számára is fogódzót jelentenek. A köszöntőben olyan gondolatokat idézek Fülöp Lajos tanár úr tollából, amelyek a könyv megjelenése óta eltelt 36 év ellenére is időszerűek.

Már a tanár úr által írt bevezető is olyan gondolatokat fogalmaz meg, amelyek az anyanyelv-pedagógiát kutató, író, tanító mai oktatók, szerzők számára is megfontolásra érdemesek, és a tanárjelöltek iskolai gyakorlatát támogató mentoroknak is üzennek. Mint szerkesztő a tantárgy-pedagógiai tankönyv céljáról ezt írja: „Tanácsadásról, módszerek ismertetéséről és nem didaktikai előírásokról lesz szó. A szerzők azt remélik, hogy gyakorló hallgatóink ezeket az ajánlásokat saját nevelői egyéniségükhöz igazítják, és a megismert metodikai lehetőségekből, valamint az iskolai tapasztalatokból ki fogják alakítani egyéni tanítási eljárásikat.” (3). A legfrissebb neveléstudományi eredményekkel is összhangban van Fülöp Lajos tanár úrnak az az ajánlása, hogy „...a nyelvvel való foglalkozást – az óvodától a középiskola befejezéséig – a nevelés, a személyiségfejlesztés szolgálatába kell állítani” (3–4). Az anyanyelvi nevelés az óvodától a középiskoláig egységes folyamat, az iskolában tanító pedagógusoknak ismerniük kell az előzményeket is, hogy a folyamatosság elve alapján a korábban megszerzett ismeretekre, készségekre és képességekre tudjanak építeni (54).

A mai modern, tanulásalapú nevelést meghatározó kutatási eredményeket is megelőlegezi az a gondolata, amely szerint az anyanyelv használata lehetővé teszi az önmegvalósítást, a pályaválasztást, a tanulást. A legújabb alaptantervekből sem hiányozhat az az alapvetése, amely szerint az anyanyelv „nemcsak tárgya, hanem egyben eszköze is a műveltségnek” (4). Így ír az anyanyelv tanulástámogató szerepéről: „Az anyanyelv az általános és a szakmai műveltség megszerzésének az eszköze.” (61). Az iskolai anyanyelvi nevelésben a „legfontosabb kívánalom a nyelvi készségek olyan szintjének az elérése, amely a tanulás folytatásához nélkülözhetetlen” (62). Kiemeli annak fontosságát, hogy a társadalom a „teljesítményképes tudás kialakítását igényli az iskolától” (159), hogy az egyén élni tudjon a megszerzett ismeretekkel. Az anyanyelvi fakultáció Fülöp Lajos tanár úr által javasolt témakörei között ott találjuk a szövegkép értelmezésének a gyakorlatait is a szövegértés fejlesztése, a tanulás támogatása érdekében. A mai tanulásieredmény-alapú megközelítésekhez is közel áll Fülöp Lajos tanár úrnak az a gondolata, amely felhívja

a figyelmet a tanítási-tanulási folyamat eredményeként elsajátított ismeretek és műveletek rendszerére, a követelményrendszer részletes kidolgozásának a fontosságára (159, 162), valamint arra, hogy a teljesítmények különböző tevékenységformákban valósulnak meg.

Az anyanyelvi nevelés céljairól a Fülöp Lajos tanár úr által írt sorok a mai anyanyelvpedagógiák, funkcionális nyelvtanok szemléletéhez is közel állnak. Felhívja a figyelmet arra, hogy „a nyelvtant nem önmagáért, öncélúan kell tanítani” (4), és kiemeli az anyanyelvi nevelésben a funkcionális szemlélet érvényesítésének a szükségességét. „Az aktív nyelvi műveltség kialakítása a nyelvhasználat-központúság elvét állítja előtérbe, azaz a képzés legfontosabb feladata a tanulók kommunikációs képességének hatékony fejlesztése” (54). Megtanuljuk tőle, hogy az aktív anyanyelvi műveltség nemcsak a szóbeli és az írásbeli kifejezéshez fontos, hanem a befogadáshoz, az ismeretszerzéshez is, ezért a tanulók sokoldalú fejlesztésére van szükség.

Fülöp Lajos tanár úr az előző társadalmi jelentőségét hangsúlyozza, nem évül el az az általa legfontosabbnak nevezett tantárgy-pedagógiai elv sem, hogy a nyelvi ismereteket „az élő nyelvi anyagból és a tanulók meglévő nyelvtudásából kell kibontani, mégpedig az öntevékeny ismeretszerzésre, a nyelvi ismeretek »tevékennyé ébresztésére« építve” (4). Azt ajánlja, hogy a didaktikai indukció és a nélkülözhető tanári magyarázat helyett olyan feladatok, problémák megoldására adjunk alkalmat a tanulóknak, amelyek tudatosítják a nyelvi fogalmakat és összefüggéseket, a beszéd és írás szabályait (160).

Az előző gondolatok nemcsak a célokról, az elvekről, hanem az anyanyelvi nevelésben alkalmazható korszerű módszerekről és munkaformákról is örök érvényű tanácsokat fogalmaznak meg. „A munkát lehetőség szerint az önálló tanulói tevékenységre alapozzuk” (102). Ma is azt valljuk, hogy a tanulók aktív és interaktív tevékenységeire alapozva célszerű építeni az anyanyelvi órát, továbbá az anyanyelvi nevelés folyamatában teret kell adni a kutatásalapú tanulásnak is. Fülöp Lajos tanár úr a feladatokra épülő anyanyelvi nevelés fontosságát hangsúlyozza, amely „próbája a találékonyságnak, az alkotóképességnek, vagyis az eljárás lényege a felfedeztetés” (4). Az általa javasolt feladattípusok ma is ajánlhatók: a nyelvi, nyelvhasználati versenyekbe való bekapcsolódás, a nyelvi gyűjtő- és feldolgozó munkákban való részvétel, a tanulók egyszerűbb kutatói tevékenységekbe való bekapcsolódása, a média figyelemmel kísérése és kritikai elemzése. Habár nem a mai szót használja, nem projektmunkának nevezi, de valójában az ennek megfelelő módszerek alkalmazására biztatja már az általános iskolai pedagógusokat is, olyan munkaformák, módszerek választására, amelyekben „a tanulók megfelelő munkamegosztással vállalnak feladatokat” (101). Kiemeli, hogy ekkor a szóbeli megbeszélések, beszámolók arra is alkalmat adnak, hogy a tanulóknak kialakuljanak a közös munkában való részvétel magatartásformái: „a kölcsönös figyelem, a közös munka értékelésének és az önértékelésnek a képessége” (101).

Nem hiányoznak Fülöp Lajos tanár úr tanításából az egyéni bánásmód, a differenciálás, az adaptív nevelés elvei sem. A fakultatív anyanyelvi neveléssel összefüggésben elmondja, hogy milyen fontos a differenciált fejlesztés, amely fokozott mértékben veszi figyelembe a tanulók egyéni képességeit, érdeklődését, motivációit. Továbbá nemcsak a középiskolában, hanem már az általános iskola osztályaiban is ajánl választható tananyagokat (94), amelyek keretjellegűek, bővíthetők, szűkíthetők és felcserélhetők. A szaktanárokat önállóságra, öntevékenységre biztatja, hogy a csoportok összetételéhez érdeklődéséhez, igényeihez, az iskola sajátosságaihoz igazítsák a tananyagokat (95).

Maradandóak Fülöp Lajos tanár úrnak az anyanyelvi nevelés tartalmaira és az egyes témakörök tanítására vonatkozó tanácsai is. A középiskolai tananyagban a leíró nyelvtan és a helyesírás mellett kellő teret kell adni szerinte az általános nyelvészeti, a szövegtani témaköröknek, a stílustanulmányoknak, a szövegvizsgálatoknak, a fogalmazás, a beszéd fejlesztésének, valamint a nyelvtörténeti ismereteknek is (4). A grammatikatanítás meghatározó szerepéről azt tanítja, hogy „az anyanyelvi nevelés legfontosabb feladata a tanulók nyelvhasználatának (beszédének és írásának) a fejlesztése, ebben a folyamatban pedig a nyelvtannak alapozó, tudatosító szerepe van.” (57) A szöveg egészéből való kiindulás – ajánlása szerint – a nyelvhasználat fejlesztését szolgálja, ezért a leíró nyelvtan tanulmányozásában is a nagyobb közlésegyeségtől a kisebb felé haladva javasolja feldolgozni a közlésben szereplő nyelvi elemeket. Azt is tanácsolja, hogy a magyar nyelv grammatikai rendszerét vessük össze a tanult idegen nyelvekével a különbségek és a hasonlóságok felfedeztetése céljából. Felhívja a figyelmet a mondat szövegtani összefüggéseire is, „a közlésfolyamatban szereplő aktuális mondatnak” (63) az értelmezésére. A szözszerkezetek korszerű tárgyalásához is a közlésfolyamat szempontját kapcsolja. Kiemeli a rokon értelmű nyelvi alakzatok tanításának és az átmeneti jelenségek megvilágításának a hasznosságát. A mai modern diskurzus-elemzés és funkcionális nyelvészet elveinek is megfelelően mindent a közlés szempontjából kiindulva javasol tanítani, és a nyelvi ismeretkörök tanítását minden esetben javasolja összekapcsolni a nyelvhasználat fejlesztésével (63). A nyelvművelésről szólva a tiltó nyelvhelyességi szabályok helyett véleménye szerint pozitív szemléletre van szükség, amely „a felvilágosítást, a nyelvben rejlő kifejezési lehetőségek feltárását vallja követendő eljárásnak” (64).

A leíró nyelvtani témakörök mellett a nyelvtörténet tanításának a fontosságát azzal indokolja, hogy a „régii magyar nyelvnek (a nemzeti műveltség közvetítőjének) és a nyelvi változásoknak a tanulmányozása haladó hagyományaink megértéséhez, megbecsüléséhez vezetii a tanulókat” (60). Az általános nyelvészeti témakörhöz kapcsolódva a következőt írja: „Azáltal pedig, hogy az anyanyelvet mint az egyetemes emberi nyelv egyik változatát vizsgáljuk – mégpedig az idegen nyelvek befogadásának megalapozásával, nemzetközi-ségre nevelünk” (60–61). Kiemeli továbbá, hogy a szövegtani és a stílustanulmányok támogatják a modern irodalom olvasását, megértését is (64). A stílusgyakorlatok elősegítik „a tanulók egyéni stílusának erősödését, színeződését, egyben fejlesztik jártasságukat a különféle témájú és műfajú szövegek tanulmányozásában, elemzésében, ugyanakkor szerkesztésében és megformálásában is” (64). Kiemeli azt a ma is elfogadott elvet, hogy a stilisztikai tananyag tanításában is a kommunikációs szempontoknak kell előtérbe kerülniük, funkcionális szemléletűnek és szövegközpontúnak kell lennie.

Minden magyartanárnak üzeni, hogy az anyanyelvi nevelésben a hagyományos nyelvészet időálló értékeire építünk, de kiegészítjük a modern nyelvészet eredményeivel (61). A magyar nyelv és az irodalom tanításának a szoros kapcsolatát, kölcsönös egymásrautaltságát is hangsúlyozza (65). Más pedagógusokat is megszólít, amikor ezt írja: „Az anyanyelvi nevelés minden szaktanár (és nem csak a magyartanár) kötelessége” (61). A mai oktatás-kutatókhöz és az oktatáspolitikai szakembereihez is szól az az üzenete, hogy a hatékony és eredményes oktatáshoz megfelelő személyi és tárgyi feltételek, folyamatos tanár-továbbképzések szükségesek (104). De nem hanyagolhatjuk el az anyanyelvi programok és témakörök folyamatos korrekcióját sem, az időhöz és az igényekhez igazításukat. A tanárokat a tanulságok megfogalmazására, a jó gyakorlatok megosztására buzdítja, „közkinccsé tenni és a továbbfejlesztés érdekében kamatoztatni a hasznosítható tapasztalatokat” (104).

Fülöp Lajos tanár úr mint magánember, mint tudós ember, mint tanár is sokak számára példakép ma is, szeretettel köszöntjük a 90. születésnapján. Isten éltesse a Tanár urat jó egészségben és sok-sok szeretetben!

Hivatkozott irodalom

- FÜLÖP LAJOS szerk. 1986. *Bevezetés a középiskolai anyanyelvi tantárgypedagógiába*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- JUHÁSZ MARIANNA 2012. Tudományt teremtett a magyarságnak. *Kultúra*. <https://www.heol.hu/kultura-heves/2012/09/tudomanyt-teremtett-a-magyarsagnak#> (2022. 08. 30.)

ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Adamikné Jászó Anna 80 éves

80 éves lett Adamikné Jászó Anna nyugalmazott egyetemi tanár, a nyelvtudomány (MTA) doktora, az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszékének oktatója, korábban a Budapesti Tanítóképző Főiskola (a Budai Képző) legendás professzora és tanszékvezetője, aki nemzedékek hosszú sorát oktatta nyelvészetre, retorikára, stilsztikára, általában: igényesen írni, fogalmazni és gondolkodni. Személyében a magyar és a nemzetközi retorika, beszédművelés, olvasáskutatás, finnugrisztika és tudománytörténet kutatóját is köszöntjük.

A magyar nyelv szeretetére, értésére és művelésére tanított minden korosztály szintjén és hasznára: a gimnazistákat, az alsó tagozatosok leendő tanítóit a főiskolán, az egyetemistákat és a doktori hallgatókat.

Jászó Anna 1942. július 14-én született Budapesten. Egyetemi tanulmányait 1966-ban fejezte be az ELTE Bölcsészettudományi Karán, magyar–orosz–finnugor szakon, doktorátusát *Reguly-szövegek feldolgozásából* írta, ez később meg is jelent (ADAMIKNÉ 1974).

1966-tól 1975-ig a budapesti Dózsa György Gimnáziumban tanított magyart és orosz, közben részt vett az uráli bibliográfia nemzetközi munkálataiban.

A következő tanévtől kezdve a felsőoktatásba került át: a Budapesti Tanítóképző Főiskola Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszékére, ahol magyar nyelvtant, beszédművelést, tantárgy-pedagógiát és gyermekirodalmat oktatott. „Személyében jelentett garanciát a tanítói képzésre” – ahogy egy hajdani tanítványa fogalmazott. A főiskolán ekkor dolgozták ki a magyar nyelv tantervét – ehhez kapcsolódott az a jegyzet, amelyből később *A magyar nyelv könyve* címmel tankönyvet szerkesztett (ADAMIKNÉ 1991), s amely töretlen népszerűséggel a 8. kiadásánál tart. A nyelvtan tanításának történetét is kutatta, ráadásul két irányból: az olvasástanítás felől és a funkcionális mondatelemzés 19. századi megjelenése felől. A kutatás eredményéből született kandidátusi értekezése 1984-ben, később pedig az olvasástanítás, illetve a mondattani elv (a funkcionális mondatelemzés) történetét feldolgozó könyvei (ADAMIKNÉ 2001, illetve 2016).

Anna sokoldalú érdeklődése és tehetsége a nyelvtörténetének kutatásokban is megmutatkozott. Bekapcsolódott abba a munkacsoportba, amely Benkő Loránd vezetésével